

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота
ОС «Магістр»

**на тему: «РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ »**

Виконала: студентка II курсу, групи ПО-2м(з)

спеціальності: 013 – «Початкова освіта»

Онисько Ярослави Андріївни

Керівник: к.пед.н., доц. Ліба О.М.

Рецензент: к. пед. наук, доц Повідайчик О.С.

кафедри соціології та соціальної

роботи Ужгородського національного університету

Мукачево – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	9
1.1. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства	9
1.2. Залежність готовності вчителя до професійної діяльності від рівня його інформаційної культури	16
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	25
2.1. Інформаційна компетентність як вагома складова фахової компетентності вчителя	25
2.2. Формування інформаційної культури студентів через організацію їхньої інформаційної діяльності	45
2.3. Підготовка вчителя до формування інформаційної культури учнів початкової школи	61
2.4. Експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов розвитку інформаційної компетентності вчителів початкових класів	74
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство характеризує зростання ролі інформації в соціальних відносинах, збільшення швидкості її опрацювання завдяки комп'ютерній техніці та впровадження інформаційних телекомунікаційних технологій (ІТКТ) у всі сфери суспільного життя. Саме ці процеси зумовили появу інформаційного суспільства (ІС). Інформатизація суспільства зумовлює необхідність інформатизації системи освіти, підготовку кваліфікованих кадрів для всіх сфер і галузей суспільного життя. На даному етапі в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження в європейський освітній простір. Учителю перестав бути основним джерелом знань для учнів. На дітей і підлітків нахлинула лавина інформації з різних джерел, таких як: телебачення, відеофільми, комп'ютерні програми й ігри, Інтернет, різноманітна навчальна й науково-популярна література тощо.

Очевидно, що інформатизація освіти вимагає відповідності професійної підготовки вчителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка вчителів, які володіють високим рівнем інформаційної культури (ІК), готові застосовувати ІТКТ у навчально-виховному процесі й управлінні освітою, беруть активну участь у процесі інформатизації освіти. ІК розглядаємо як інтегроване особистісне утворення, що є чинником і показником професійної підготовки, являє собою систему знань, умінь і навичок щодо формулювання потреби в інформації, здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів, відбору, оцінювання, збереження, інтеграції, структуризації та створення нової інформації.

У широкому соціокультурному контексті сьогодні розглядаються такі феномени, як: інформаційний простір; інформаційне середовище; інформаційні ресурси; інформаційна культура особистості. Для освітян інформаційна компетентність стає найважливішим чинником їхньої успішної професійної діяльності, соціальної захищеності в інформаційному суспільстві.

На тлі стрімких процесів інформатизації суспільства, розширення інформаційного простору, зростання обсягу педагогічної інформації, акселерації

дітей молодшого шкільного віку найактуальнішим завданням є пошук таких освітніх систем, які б за відносно короткий термін змогли надати максимальні можливості для розвитку інформаційної компетентності вчителів початкових класів.

Теоретичні та культурологічні аспекти формування й становлення нового покоління фахівців всебічно висвітлено в працях В.П. Андрущенка, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, М.І. Романенка та ін. Концептуальні засади сучасної системи неперервної професійної освіти досліджено Є.С. Барбіною, Н.П. Волковою, М.Т. Громковою, Ю.М. Кулюткіним, В.І. Масловим, Н.Г. Ничкало, Л.П. Пуховською, С.О. Сисоєвою, В.В. Олійником, В.І. Пуцовим, Т.І. Сущенко та ін. Основні положення компетентнісного підходу в системі підготовки педагогічних працівників визначено В.В. Баркасі, Н.М. Бібік, Н.П. Волковою, О.В. Овчарук, О.В. Пометун, О.Я. Савченко та ін.

Над розв'язанням проблем формування інформаційної компетентності фахівців різних галузей, інформаційної культури особистості, інших аспектів роботи з інформацією працюють вітчизняні науковці: М.М. Близнюк, Т.Л. Богданова, С.О. Гунько, О.П. Значенко, О.С. Ільків, С.М. Малярчук, О.С. Повідайчик, І.М. Смирнова, О.М. Снігур, О.В. Суховірський, А.В. Фіньков, О.І. Шиман, Г.Є. Шипота, А.В. Ясінський та ін.

Таким чином, актуальність проблеми дослідження і зумовили вибір теми дослідження: «Розвиток інформаційної компетентності вчителів початкових класів в умовах освітнього процесу педагогічного коледжу».

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов ефективності розвитку інформаційної компетентності вчителя початкових класів в умовах освітнього процесу педагогічного коледжу.

Для досягнення поставленої мети ставилися такі **завдання**:

- з'ясувати нові функції освіти та педагогічних кадрів у процесі становлення ІС;
- проаналізувати структурні компоненти професійної культури вчителя початкових класів, визначити роль і місце в цій структурі ІК.

- розкрити залежність готовності вчителя до професійної діяльності від рівня його інформаційної культури;
- теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційної компетентності вчителів початкових класів.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах інформаційного суспільства.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційної компетентності вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених завдань, досягнення мети використовувалися загальнонаукові методи: теоретичні – методологічний аналіз категорій дослідження; теоретичне моделювання структурно-логічних і змістових засад професійного становлення вчителів початкових класів; системний, порівняльний, ретроспективний і перспективний аналіз літературних та Інтернет-джерел з проблем педагогіки і психології професійної освіти з метою порівняння, систематизації, класифікації та узагальнення теоретичних і експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження. Педагогічний експеримент проводився в Мукачівському гуманітарно-педагогічному коледжі. Загалом в експерименті взяло участь 106 студентів коледжу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної моделі розвитку інформаційної компетентності вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки.

Публікації: Онисько Я. Інформаційна компетентність як професійноособистісна якість вчителя початкової школи/Я. Онисько, О.М. Ліба// Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. І.І. Алмашій. – Мукачево: РВВ МДУ, 2019. – Вип. 1(3). –120-124с.

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлена логікою дослідження і

складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (90 позицій), додатків. Загальний обсяг – 101 сторінок (основний текст – 86 сторінок). Робота містить 3 таблиці та 3 рисунки.

ВИСНОВКИ

1. Становлення та розвиток ІС в Україні вимагають модернізації всіх сфер суспільного життя, і насамперед – освітянської. Провідні науковці світу пропонують теоретико-методологічною основою модернізації освіти вибрати інформаційну парадигму, яка помітно впливає на основні процеси генерування знань і засоби комунікації тих держав, де успішно розвивається ІС (Японія, США, Німеччина, Скандинавські та деякі інші країни).

На основі аналізу досліджень з проблем розвитку ІС визначено основні положення інформаційної парадигми: інформаційне суспільство – це суспільство, засноване на знаннях; основний чинник зростання національного продукту – це прогрес знань і технологій; джерелом продуктивності є технології генерування знань, обробки інформації; осьовий принцип ІС полягає у величезній соціальній значущості теоретичного знання та нових функціях освіти в розвитку суспільства.

З урахуванням положення щодо суспільства як відкритої, нелінійної, кільцевої системи застосовано синергетичний підхід до дослідження процесу розвитку ІС. На основі аналізу його основних ознак і положень інформаційної парадигми за допомогою математичної теорії графів у дисертації визначено нові функції освіти і роль педагогічних кадрів у розвитку ІС.

Замість трансляції готових знань, що тривалий час використовувалися для вже наявних технологій, освіта сьогодення покликана бути випереджувальною, готувати суб'єкта навчання до самостійного оволодіння необхідною інформацією та формувати вміння застосовувати здобуті знання в умовах швидких суспільних змін. Замість функції обслуговування освіта має виконувати створювальну функцію, що значно підвищує відповідальність учителів за розвиток ІС.

До нових функцій, які має виконувати освіта в ІС, віднесено: створення умов для неперервної самоосвіти; забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів; розвиток навичок творчої інформаційної діяльності. Педагог ІС із основного джерела знань перетворюється в провідника в інформаційному середовищі й помічника в здобуванні необхідних знань.

2. На основі дослідження професійної діяльності вчителя початкових класів визначено структуру його професійної культури, до якої належать: методологічна, наукова, технологічна, моральна, правова, естетична, екологічна, психологічна, інформаційна та інші види культур. Результат аналізу специфіки кожного із названих компонентів показує, що вони тісно пов'язані, утворюючи цілісну структуру.

Підсумовуючи різні підходи до трактування ІК, можна констатувати, що ІК вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства і педагогічної освіти – це його новий світогляд, нове мислення, нові форми спілкування і життєдіяльності в різних інформаційних потоках, що орієнтовані на саморозвиток і самоосвіту.

3. У дослідженні доведено важливість і необхідність нового напрямку в теорії і практиці підготовки вчителя початкових класів – розвиток ІК майбутнього педагога в умовах інформаційної глобалізації. Процес формування інформаційно грамотної особистості вчителя початкових класів ґрунтується на організації ІД, головне завдання якої полягає в підготовці до життя в сучасних інформаційних умовах, навчанні знаходити, сприймати, розуміти, використовувати різноманітну інформацію, усвідомлювати специфіку її впливу на психіку, спілкуватися через засоби масової інформації.

Теоретичними основами формування ІК майбутнього вчителя початкових класів є фундаментальні положення філософії освіти, сучасні педагогічні концепції, діяльнісна теорія навчання, концептуальні положення теорії систем і синергетики, досягнення теорії інформації. Основними організаційно-методичними умовами формування ІК майбутнього вчителя початкових класів є: створення у ЗВО інформаційного середовища для забезпечення максимального доступу до інформаційних ресурсів; застосування особистісно орієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів до професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів; створення умов для творчої ІД; вивчення студентами продуктів комп'ютерно-освітньої та комп'ютерно-ігрової індустрії.

З урахуванням досліджень провідних українських і зарубіжних науковців виокремлено три основні структурні компоненти ІК: 1) культура розумової

праці; 2) комунікативна культура; 3) комп'ютерна грамотність та інформаційна компетентність. Такий поділ є умовним, оскільки всі компоненти ІК взаємопов'язані: розвиток чи занепад одного з них впливає на якісні зміни інших, ще раз підтверджуючи те, що ІК має системний характер.

Застосування ціннісно-особистісного, процесуального і результативного підходів дало змогу визначити критерії, показники та рівні сформованості ІК майбутніх учителів початкових класів. На основі названих підходів запропоновано такі критерії: аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, конструктивно-операційний і дослідницько-творчий. Основними показниками сформованості ІК визначено такі: висока комунікативна культура; розуміння тенденцій розвитку ІС; володіння основами аналітичної переробки інформації; знання особливостей інформаційних потоків у педагогічній сфері діяльності; вміння працювати з різнопредметною інформацією, здобувати інформацію з різних джерел, оцінювати якість інформації, інтегрувати різнопредметну інформацію; вміння створювати власну та презентувати нову інформацію в зрозумілому вигляді.

Для уточнення сутності і з'ясування рівня сформованості ІК у майбутніх учителів початкової школи визначено чотири рівні: рівень репродукції (низький), рівень самоосвіти (середній), рівень інтеграції (високий), рівень презентації (творчий). Виявлено закономірності розвитку ІК: інтенсивна ІД студентів під час вивчення різних дисциплін ефективно впливає на розвиток загальнонавчальних умінь, комунікативної культури та комп'ютерної грамотності; чим вищий рівень ІК студента, тим швидші темпи її розвитку; ефективність ІД у формуванні ІК тим більша, чим вищий ступінь її творчості.

Основними напрямками експериментальних пошуків було визначено такі: вдосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, використання інноваційних педагогічних технологій, комп'ютерних засобів і технологій. Доведено, що інтенсивна систематична ІД є найважливішим чинником становлення таких характеристик професійного мислення майбутнього вчителя, як: глибина, гнучкість, об'ємність, стійкість, усвідомленість, мобільність, діалогічність, самостійність. Проведене

дослідження дозволяє стверджувати, що використання ІТКТ у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів дає такі позитивні результати: розширюються можливості подання інформації завдяки використанню кольору, графіки, мультиплікації, музики, голосового супроводу; розширюються можливості доступу до раніше недоступної інформації; збільшується швидкість одержання необхідної інформації; збільшується кількість творчих завдань, які можна використати в навчально-виховному процесі; підвищується інтерес до роботи з ПК і посилюється мотивація навчання; розкриваються додаткові можливості у рефлексії студентами своєї ІД завдяки тому, що вони мають змогу одержати наочне відображення наслідків своїх дій; стають ширшими можливості здійснення дослідницької роботи; забезпечується діяльнісний підхід до навчального процесу; автоматизуються окремі операції.

Доведено, що інформатизація професійної освіти майбутнього вчителя початкових класів забезпечує досягнення двох стратегічних цілей: поліпшення якості підготовки фахівців з новим типом мислення, що відповідає вимогам інформаційного суспільства, та збільшення ефективності всіх видів навчально-пізнавальної та професійної діяльності на основі використання ІТКТ.

Дослідно-експериментальна робота засвідчила позитивну динаміку професійного зростання студентів, що дає змогу вважати мету дослідження досягнутою, а завдання – виконаними. Показники рівня розвитку інформаційної компетентності в експериментальній групі зросли: за високим рівнем – на 17,46%, за середнім рівнем – на 19,15%; на низькому рівні залишились 16,04% проти 52,65% на початку формувального етапу дослідження. У студентів контрольної групи зростання високого й середнього рівня розвитку всіх компонентів інформаційної компетентності виявилось незначним порівняно зі студентами експериментальної групи: високий рівень – на 1,94%, середній рівень – на 2,52%; на низькому рівні залишились 50,61% (на початку експериментально-дослідної роботи було виявлено 54,97% педагогів, віднесених до низького рівня).

Проте проведене дослідження не вичерпує всього комплексу проблем, що стосуються розвитку інформаційної компетентності вчителя початкових класів у педагогічному коледжі. Нагальними залишаються такі його напрями, як:

вироблення механізму координації діяльності педагогічних коледжів та методичних служб органів управління освітою, вдосконалення системи моніторингу та розроблення шляхів ефективності дистанційного навчання.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>